

این «کلاس» چهار بخش است

طراحی آموزشی مبتنی بر سبک یادگیری

لیلا سلیقه‌دار

دکترای برنامه‌ریزی آموزشی

چه کسانی؟
در خصوص سبک یادگیری الگوها و مدل‌های گوناگونی ارائه شده‌اند. از آن جمله مدل مک کارتی^۱ است. در این مدل سبک‌های یادگیری به چهار شکل قابل شناسایی هستند. او با استفاده از این سبک‌ها روشی را در آموزش طراحی کرد که شامل چهار نوع یادگیرنده و هشت مرحله در تدریس است و در بسیاری از کلاس‌های درس به عنوان طرح درس مبتنی بر تفاوت‌های فردی مورد توجه قرار دارد. ابتدا به چهار سبک یادگیری در این مدل می‌پردازیم و در ادامه سیستم MAT-4 و کاربرد آن در تدریس را معرفی می‌کنیم.

یادگیرندگان و سبک‌های یادگیری

مک کارتی (۱۹۸۰، به نقل از هیلینز، ۲۰۰۲) یادگیرندگان را بر اساس سبک‌های یادگیری آن‌ها به چهار دسته تقسیم می‌کند.

در روند آموزش و یادگیری، هر چه بیشتر به گذشته مراجعه می‌کنیم، این دیدگاه در فعالیت‌های تحصیلی به وضوح خودنمایی می‌کند که همه‌ی یادگیرندگان به شیوه‌های یکسان و مشابه هم یاد می‌گیرند. بر این اساس، طراحی آموزشی به ساده‌ترین شکل و به صورتی واحد شکل می‌گرفت و موضوع مهم وجود تفاوت‌ها در سبک‌های شناختی نادیده گرفته می‌شد. اما با ورود مطالعات سبک یادگیری به فرایند یاددهی-یادگیری، طراحی آموزشی دچار دگرگونی‌هایی شد که در روش‌های تدریس و فعالیت‌های تحصیلی تأثیر گذاشت و مقوله‌هایی مانند کلاس‌های دانش آموز محور و روش‌های فعال تدریس مطرح شدند. سبک یادگیری هر دانش آموز تعیین کننده‌ی شیوه‌ی جمع‌آوری اطلاعات، تفکر و تحلیل یافته‌ها توسط اوست. دانش آموزانی که یادگیری را با شیوه‌ی متناسب با خود دریافت می‌کنند، می‌توانند آموزش ماندگاری را تجربه کنند. بدیهی است، انتظار نمی‌رود هر دانش آموز سبک‌های یادگیری را بشناسد. ممکن است هر یادگیرنده‌ای بر انواع سبک‌های یادگیری تسلط نداشته باشد، چون تنها با شیوه‌ی خودش مواجه است. به همین دلیل، تلاش آموزگار برای شناخت سبک‌های یادگیری به صورت کلی و بهره‌مندی از روش‌های متنوع مبتنی بر تفاوت‌های فردی و در پی آن ارائه و پیگیری یادگیری‌های انفرادی، می‌تواند به طراحی آموزشی نوین منجر شود.

رد پای گزارنده!

یادگیرندگان ابتکاری

برخی دانش‌آموزان تمایل دارند یادگیری‌ها را با تجربه‌های شخصی خود ارتباط دهند و در فعالیت‌های تحصیلی همواره ردی از خودشان به جا بگذارند. برای مثال، چنین فردی، در حفظ کردن متن ادبی لحن و آهنگ خود را طراحی می‌کند و به کار می‌گیرد. به همین دلیل در رشته‌هایی مانند علوم اجتماعی و هنر که امکان آزادی عمل بیشتری دارند، موفق‌تر دیده می‌شود. این گروه از دانش‌آموزان بیشتر از دیگران نیاز دارند دلایل یادگیری هر درس یا مفهوم جدید را بدانند. بر این اساس، آموزگاران که درباره‌ی چرایی یادگیری درس شرح می‌دهند، این گروه از یادگیرندگان را با خود همراه می‌کنند. دانش‌آموزان با این سبک یادگیری در گروه عملکرد خوبی دارند و می‌توانند به ایجاد همیاری بین اعضا کمک کنند.

یادگیری را به صورتی منحصر به فرد دنبال کنند. فعالیت‌های بازی‌گونه، نمایشی و شبیه‌سازی از جمله کارهای مورد علاقه‌ی دانش‌آموزان پویشی است.

نمایشگاه دست‌سازهای دانش‌آموزان یکی از فرصت‌هایی است که نشان می‌دهد برخی از یادگیرندگان به شدت برای ارائه‌ی آنچه آموخته‌اند، در عمل مشتاق و علاقه‌مندند. این کار علاوه بر اینکه در یادگیری همه‌ی دانش‌آموزان مؤثر است، بیشتر دانش‌آموزانی را نشانه می‌گیرد که در فعالیت‌های عملی و به اجرا درآوردن و ارائه دادن موفق عمل می‌کنند.

طراحی آموزشی مبتنی بر سیستم MAT-4

روش تدریس این سیستم بر سبک‌های یادگیری چهارگانه‌ی مک‌کارتی مبتنی است. توجه به این مراحل موجب می‌شود هر چهار گروه از دانش‌آموزان مورد توجه قرار گیرند و هر کدام بتوانند به گونه‌ای با یادگیری درگیر شوند. در جدول زیر به نمایی از این روش اشاره شده است.

انگیزش: دانش‌آموزان برای انگیزه گرفتن بیشتر برای یادگیری، گاه تمایل دارند با چرایی و چگونگی مسیر یادگیری آشنا شوند. گروهی از دانش‌آموزانی که نیاز دارند فعالانه درگیر درس شوند و در فعالیت‌های کلاسی مشارکت کنند، تمایل دارند بدانند اطلاعات جدید با تجربه‌های فعلی آنان چگونه ارتباط پیدا می‌کند. این مرحله می‌تواند شامل دو بخش باشد:

الف) خلق تجربه که به دانش‌آموز اجازه می‌دهد فعالیت تازه‌ای را ایجاد کند؛

ب) تأمل روی آن تجربه که به ایجاد پیوند میان تجربه با اطلاعات گذشته منجر می‌شود.

توسعه‌ی مفهومی: بعضی دانش‌آموزان دوست دارند اطلاعات را به همان صورتی که در علم مطرح شده‌است دریافت کنند؛ منظم و مطابق با چارچوب نظری. به همین علت از شنیدن نظریه‌ها و تئوری‌ها استقبال می‌کنند. مرحله‌ی توسعه‌ی مفهوم درس را می‌توان به دو بخش تقسیم کرد:

الف) تأمل‌های همه‌جانبه که با قرار دادن دانش‌آموز با متون و منابع و محتوای مورد نیاز برای یادگیری بیشتر همراه است؛

دست‌ها به کار می‌آیند! یادگیرندگان حسی

ایجاد امکان تجربه‌ی عینی و دست‌کاری‌ها برای این گروه از یادگیرندگان سودبخش است. آن‌ها نیاز دارند علاوه بر دیدن، دست به انجام آزمایش بزنند، اشیاء و دستگاه‌ها را باز کنند و چگونگی کار آن‌ها را کشف کنند. دانش‌آموزان به این سبک فعالیت‌های عملی و تکالیف مبتنی بر دست‌ساز علاقه دارند.

در روش‌های تدریسی مانند آزمایشگری، معلم همه‌ی دانش‌آموزان را در موقعیت انجام آزمایش قرار می‌دهد و به گونه‌ای فعالیت‌ها را طراحی می‌کند که یادگیرندگان بتوانند خودشان فرضیه‌ها را آزمایش کنند و همانند یک دانشمند، مسیر کاربرد آنچه را به عنوان نظریه مطرح می‌شده است، خودشان ببینند. این قبیل روش‌هایی که امکان تجربه و انجام فعالیت عینی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کنند، برای گروهی که بخش عمده‌ی یادگیری از طریق حواسشان رخ می‌دهد بسیار لذت‌بخش است.

خودانگیزخته هستند یادگیرندگان پویشی

این گروه از دانش‌آموزان، خود را به خوبی می‌شناسند و آنچه را می‌دانند در عمل نشان می‌دهند. به همین علت در طول یادگیری فعالانه مشارکت می‌کنند. آن‌ها به کمک برداشت‌های شخصی خود می‌توانند مسیر

هنگام استفاده از روش تدریس بدیعه‌پردازی، همه‌ی دانش‌آموزان عملکرد مشابهی ندارند و تفاوت در خلاقیت آن‌ها موجب می‌شود ایده‌های مختلفی به دست آید. همان اندازه که در مراحل قیاس شخصی و قیاس مستقیم برخی بسیار ساده و در تخیل خود می‌توانند مفهوم جدید را با خودش یا مفاهیم قدیمی مقایسه کند و نظر بدهند، برای عده‌ی دیگری این کار بسیار سخت است. اغلب دانش‌آموزانی که از این روش لذت می‌برند، همان‌هایی هستند که در انجام تکالیف‌هایی که آزادی عمل دارند و می‌توانند به شیوه‌ی خود آن‌ها دنبال کنند، عالی رفتار می‌کنند.

مورا از ماست می‌کشند! یادگیرندگان تحلیلی

این گروه از دانش‌آموزان اهل تفکر و بررسی هستند و تمایل دارند مفاهیم و فرایندها را کاملاً درک کنند. بر این اساس فکر منظمی دارند از اینکه گام به گام و به ترتیب مفاهیم را دریابند، احساس خوبی دارند. آن‌ها بیشتر به کار انفرادی و تحلیلی علاقه‌مندند.

در روش تدریس کاوشگری، دانش‌آموزان هنگام رویارویی با موقعیتی که در ابتدای تدریس تحت عنوان برهم زدن تعادل در ذهن دانش‌آموز ارائه می‌شود شروع به فرضیه‌سازی می‌کنند. فرضیه‌های محکم و منطقی در ذهن افرادی ساخته و پرداخته می‌شود که می‌توانند به درستی تحلیل کنند. اطلاعات را در کنار هم قرار دهند و به نتیجه برسانند.

نوع یادگیرنده	طرح درس
ابتکاری، تخیلی دانش آموز اطلاعات را با احساس و ادراک خود دریافت می کند. این افراد مایل اند در زمینه‌ی تجربه‌ها و یادگیری‌ها شیوه‌ی خود را جست و جو کنند.	انگیزش الف) خلق تجربه ب) تأمل بر تجربه
تحلیلی دانش آموز اطلاعات را با مشاهده و فکر کردن پردازش می کند و سپس نظریه‌هایی تدوین می کند.	توسعه‌ی مفهوم الف) تأمل همه‌جانبه ب) ارائه و توسعه‌ی نظریه‌ها
حسی فرد ابتدا نظریه‌ها را قالب بندی و تدوین می کند، سپس مایل است بداند که آیا این نظریه‌ها در عمل کارایی دارند؟	تمرین الف) تمرین و تقویت اطلاعات ب) شخصی کردن تجربه
پویایی دانش آموز با حس کردن و احساس کردن و سپس با آزمودن راه‌هایی که می تواند این اطلاعات را به کارگیرد، می آموزد.	کاربرد الف) تهیه‌ی طرحی برای به کارگیری مفاهیم جدید ب) اجرا و سپیم کردن دیگران در آن

که به دلایل ایده آل نیاز به یادگیری دارند. عده‌ای از انجام تحقیقات مستقل لذت می‌برند، برخی یادگیری عینی و تجربه‌ای دارند و عده‌ی دیگری به خودرهبی و خوداکتشافی علاقه‌مندند. همه‌ی این‌ها از یکدیگر قابل جداسازی و به صورت وضوح قابل شناسایی نیستند. کلاس حرفه‌ای با نوعی طراحی آموزشی همراه است که در آن تنوع فعالیت‌ها می‌تواند طیف بیشتری از یادگیرندگان با سبک‌های متفاوت یادگیری را در بر گیرد.

بی‌نوشت

1. MC carthy

منابع

۱. بنتهام، سوزان (۱۳۹۸). روان‌شناسی تربیتی. ترجمه‌ی اسماعیل بیابانگرد و علی نعمتی. رشد، تهران.
۲. سلیمی، جمال و محمدی، رضا (۱۳۸۹). بررسی میزان اثربخشی سبک آموزشی مک کارتی (MAT-4) در مقایسه با سبک‌های سنتی آموزش. فصلنامه‌ی پژوهش در نظام‌های آموزشی. شماره‌ی ۸

الف) تهیه‌ی طرحی برای به کارگیری مفاهیم جدید که مطابق آن دانش‌آموزان به بازطراحی و تولید یک طرح برای انجام فعالیت یادگیری دعوت می‌شوند، مانند طراحی آزمایش و طراحی مسئله؛ ب) اجرا و سپیم کردن دیگران در آن؛ همانند تکالیفی که در آن دانش‌آموز برای اجرای عملی فعالیت‌های موظف می‌شود.

کوتاه سخن

هر چند بسیاری از روش‌های تدریس فعال می‌توانند گستره‌ی وسیعی از سبک‌های یادگیری دانش‌آموزان را نشان‌گیری کنند، اما برخی روش‌های تدریس مانند سیستم مبتنی بر سبک‌های چهارگانه‌ی یادگیری مک‌کارتی ایده‌هایی را برای طراحی آموزشی ایجاد می‌کنند که می‌تواند راهگشای احترام به تفاوت‌های فردی در کلاس باشد. در دوره‌ی ابتدایی، دانش‌آموزان کلاس ترکیبی از همه‌ی سبک‌های یادگیری هستند و در یک کلاس واحد دانش‌آموزانی هستند

ب) ارائه و توسعه‌ی نظریه‌ها که گاه دانش‌آموزان دارای این سبک یادگیری خودشان در شکل‌گیری نظری جدید یا فرضیه‌هایی محکم نقش دارند. تمرین: برای برخی دانش‌آموزان لازم است اطلاعات ارائه‌شده در مراحل قبلی را با تمرین‌ها و فعالیت‌های عملی یاد بگیرند و آن‌ها را درک کنند. این مرحله می‌تواند به دو شکل ارائه شود:

الف) تمرین و تقویت اطلاعات که گاه با نوشتن، حل کردن مسئله، بیان شفاهی و مواردی از این دست همراه است؛ ب) شخصی کردن تجربه که شامل فعالیت‌هایی است که در آن یادگیرنده نقش مؤثری برای انجام فعالیت تمرینی دارد و به گونه‌ای شخصی سازی تجربه رخ می‌دهد. کاربرد: این مرحله دانش‌آموزان را ترغیب می‌کند راه‌هایی را پیدا کنند که بتوانند اطلاعات یاد گرفته‌شده را در موقعیت‌های جدید به کار ببرند. برای این منظور، دو بخش از فعالیت‌ها قابل بررسی هستند: